

університетів тощо. Усі вони, стимулюючи до критичної переоцінки минулого та певних дискусій у галузі педагогічної історії, залишають широке поле для наукових досліджень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Engelbrecht H. Geschichte des österreichischen Bildungswesens. 1. Von den Anfängen bis in die Zeit des Humanismus / H. Engelbrecht. – Wien : Österreichische Bundesverlag, 1982.– 472 s.
2. Graves F. History of Education During the Middle Ages And the Transition to Modern Times / F. Graves. – New York : Kessinger Publishing, 2004. – 344 p.
3. Konrad F.-M. Geschichte der Schule von der Antike bis zur Gegenwart / Konrad F.-M. – München : Drukerei C.H.Beck, 2007. – 124 s.
4. Schübl E. Der Universitätsbau in der Zweiten Republik / E. Schübl. – Wien : Verlag Berger Horn, 2005. – 490 s.
5. Steinen W., von den: Der Kosmos des Mittelalters. Von Karl dem Großen zu Bernhard von Clairvaux. 2. Aufl. Bern–München: Franke-Verlag, 1967. – 408 s.

Анотація

Г.Д.Олексив, О.І.Шийка

Особенности формирования педагогической историографии в Австрии до середины XIX века

В статье рассмотрены особенности формирования педагогической историографии в Австрии до середины XIX века. В контексте исторического развития государства приводятся характеристика основных источников, с которыми связаны начала австрийской педагогической историографии. Это, в частности, повествовательные источники (публицистические, исторические труды, фольклор, литературные произведения, летописи, хроники и тому подобное), дидактические источники (труды по методике обучения и воспитания, учебники, статуты школ, курсы лекций и т.п.), документальные источники (директивные и инструктивные документы правительства, статистические данные и т.п.).

Ключевые слова: Австрия, педагогическая историография, историко- педагогические источники, формирование австрийской источниковой базы в отрасли педагогики

Summary

H.D.Oleksiv, O.I.Shyika

The Peculiarities of the Pedagogical Historiography in Austria till the Middle of the 19th Century

The article deals with the peculiarities of the pedagogical historiography in Austria till the middle of the 19th century. Characteristics of the main sources connected with the principles of the Austrian pedagogical historiography are given in the context of the historical development of the state. They are: narrative sources (journalistic, historical articles, folklore, literary works, chronicles etc.), deductive sources (works on teaching and education methods, textbooks, school regulations, courses of lectures etc.) and documentary sources (guidelines and instructions of government, statistics data etc.).

Key words: Austria, pedagogical historiography, historical and pedagogical sources, formation austrian base of pedagogical sources.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 37.011.3 (09) (477)

В.В.ОЛІЙНИК,

кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Шкільне свято як засіб виховання учнів у загальноосвітній школі України (друга половина XIX ст. – 20-ті роки XX ст.): історіографія та джерела дослідження

У статті здійснено науковий аналіз історіографії та джерел малодосліджуваної проблеми – шкільне свято як засіб виховання учнів у загальноосвітній школі України другої половини XIX ст. – 20-х роках XX ст. Джерельна база дослідження характеризується залученням значної кількості джерел, різноманітних за походженням.

Ключові слова: шкільне свято, історіографічний аналіз, історіографічний огляд проблеми, джерельна база дослідження, історія шкільництва, загальноосвітні навчальні заклади, навчально-виховний процес, виховання школярів, змістовно-організаційні аспекти, особливості проведення свят.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Важливим завданням на сучасному етапі розбудови української держави є виховання школярів на гуманістичному, демократичному та національному принципах. Про це йдеться в законах України «Про освіту» (2006), «Про загальну середню освіту» (1999), у Національній доктрині розвитку освіти (2002), Програмі розвитку виховання в системі освіти України на 2003–2012 роки (2003). Виховання підростаючого покоління має здійснюватися на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях,

обрядів, багатоговіковій виховній спадщині, духовності [35, с.348]. Одним із важливих засобів виховання учнів є шкільне свято.

Нині шкільні свята займають значне місце у всебічному розвитку дитини, формуванні її потреб та інтересів. Вони тісно пов'язані з навчально-виховною роботою і супроводять важливі події в житті учнів, через відродження національних звичаїв і традицій формують у них високі моральні переконання й чесноти. З огляду на це вивчення історико-педагогічного досвіду організації та змістового наповнення шкільного свята як засобу виховання учнів у загальноосвітній школі України другої половини XIX ст. – 20-х років XX ст. – періоду, коли в ході шкільного реформування змінювалися парадигми виховання учнів, сприятиме творчому осмисленню виховного процесу сучасних загальноосвітніх навчальних закладів.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розкрити історіографію та джерела окресленої проблеми – шкільне свято як засіб виховання учнів у загальноосвітній школі України другої половини XIX ст. – 20-х роках XX ст.

Виклад основного матеріалу... Історіографічний пошук стосовно нашої проблеми показав, що відсутні праці історіографічного характеру. Лише з другої половини 80-х років XX ст. певною мірою її торкалися сучасні українські вчені в руслі досліджуваних ними питань: внесок вітчизняних педагогів у розвиток освіти й виховання (Н.Антонець, Л.Березівська, Л.Бондар, Н.Гупан, В.Даниленко, Н.Дічек, А.Кравченко, Л.Ніколенко, Н.Побірченко, О.Пометун, Т.Філімонова та ін.); діяльність початкових і середніх навчальних закладів в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. (О.Бабіна, Л.Бондар, Л.Дояр, І.Зайченко, О.Кірдан, Н.Коляда, О.Михайличенко, І.Сесак, М.Смольницька, О.Сухомлинська, О.Шевчук та ін.); організаційно-змістові аспекти шкільних свят досліджуваного періоду (Н.Антонець (Н.Копиленко), Л.Малоока, І.Мельникова, В.Фомін) [3; 6; 46; 12; 13; 32; 36; 40; 41; 4; 15; 19; 21; 22; 31; 43; 44; 50; 24; 28; 29; 47].

Першою працею про дитячі свята в історіографії стала стаття Н.Копиленко «70 літ тому» (1989), опублікована у газеті «Наша дитина». У ній автор розповідає про проведення в 1919 р. всеукраїнського свята День дитини і називає його важливим агітаційно-пропагандистським заходом, мета якого – поширення серед населення ідей пролетарського виховання підростаючого покоління [24, с.8]. У цьому ж році вийшла з друку книга В.Ревуцького «По обрїю життя. Спогади», в якій фрагментарно висвітлено виховну діяльність 1-ї Київської трудової школи імені Тараса Шевченка, зокрема деякі аспекти відзначення свят [42].

Наприкінці 90-х років XX ст. – на початку XXI ст. з'являються наукові праці (статті, посібники, дисертації тощо) українських учених, де з позицій об'єктивності висвітлюється історичне минуле, дається нова оцінка історичним фактам і подіям, зокрема поверхово шкільним святам. Істотний інтерес становлять статті науковців Н.Копиленко, І.Мельникової. Так, Н.Копиленко в праці «Шкільна ялинка на Різдво» (1991) розкриває суть, значення та організаційні аспекти свята ялинки в школі імперської доби [25, с.2]. І.Мельникова в статті «Свято праці у дореволюційній школі в Україні» (1993) висвітлила організаційно-змістові аспекти та особливості проведення трудових свят у Київській і Жмеринській чоловічих гімназіях Київського учбового округу [29, с.89–96].

Значущим є навчальний посібник за редакцією О.Сухомлинської «Нариси історії українського шкільництва: 1905–1933» (1996). В одному з його розділів, де подаються історико-біографічні нариси про кращих представників української педагогічної думки цього періоду, Н.Копиленко розкриває педагогічні ідеї С.Черкасенка щодо вшанування пам'яті великого Кобзаря в школах, коротко зазначає про проведення свята ялинки та аналізує організацію такого заходу в міських і сільських школах у зазначений період [33, с. 250–252].

Л.Березівська в монографії «Освітньо-виховна діяльність київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.)» (1999) розглядає особливості проведення просвітницькими товариствами свят для дітей, присвячених українським поетам, письменникам, композиторам, концертів, театральних вистав, музичних вечорів тощо [5].

У цьому ж році вийшла з друку монографія в двох частинах науковця І.Сесака «Освіта на Поділлі (друга пол. XIX – поч. XX ст.)». У сучасній українській історіографії в узагальненому вигляді вперше розглянуто заснування і діяльність середніх навчальних закладів Поділля у другій половині XIX – на початку XX ст. [43; с. 15].

У 2000 р. В.Даниленко і А.Кравченко видали книгу «Володимир Дурдуківський – педагог, критик, громадський діяч (1874–1938)». Автори змістовно висвітлили педагогічну діяльність В.Дурдуківського, директора 1-ї Київської гімназії імені Т.Г.Шевченка, а також звернули увагу на організацію свят, що проводились у цій гімназії [13].

І.Зайченко у праці «Проблеми української національної школи у пресі (друга пол. XIX – поч. XX ст.)» (2002) розкрив процес формування теоретико-методологічних основ української національної школи, зокрема, звернув увагу на проблеми виховання учнів у другій половині XIX – на початку XX ст. і вплив тогочасної преси на означений процес [19]. У цьому ж році вийшла з друку стаття

Н.Коляди «Специфіка морально-духовного виховання особистості в недільних школах України (друга половина XIX – початок XX ст.)», в якій зазначено про шкільні свята «недільників», зокрема про свята у навчально-виховній практиці Харківської приватної жіночої недільної школи Х. Алчевської [23, с.195–196].

Важливим для нашого дослідження є навчальний посібник «Українська педагогіка в персоналіях» (2005), складений авторським колективом учених за редакцією О.Сухомлинської. У ньому подаються творчі біографії українських педагогів досліджуваного періоду (В. Дурдуківського, С.Русової, Я.Чепіги), в яких фрагментарно згадується про шкільне свято як засіб виховання учнів [46, с.114, с.143, 534].

Певним внеском у дослідження проблеми є навчальний посібник Л.Березівської «Чепіга (Зеленкевич) Я.Ф. Вибрані педагогічні твори» (2006), до якого увійшли праці видатного українського педагога. Я.Чепіга значну увагу приділяв вихованню дітей, а серед форм соціального виховання він крім ігор і забавок виділяв шкільні свята, які, на його думку, мусять бути святом для дітей, результатом їхніх зусиль, їхньої творчості, про що й зазначено автором у даній збірці [48, с.237–238].

Значний інтерес становить стаття В.Фоміна «Організація літературно-музичних вечорів як чинника формування естетичної культури шкільної молоді (другої половини XIX – початку XX століття)» (2007). Автор підкреслює, що в організації позакласної роботи шкільної молоді зазначеного періоду літературно-музичні вечори стали досить ефективним засобом формування естетичної культури особистості [47, с.169].

Л.Березівська в монографії «Реформування шкільної освіти в Україні у XX ст.» (2008) у контексті висвітлення найголовніших тенденцій розвитку виховання на різних етапах реформування шкільної освіти в Україні на основі архівних матеріалів наводить приклади здійснення соціального виховання дітей засобом свят, також зазначає про захід «Тиждень захисту дітей» [6, с.169].

Організаційні аспекти літературно-музикально-вокальних вечорів, що проводились у колегії П.Галагана, їх виховне значення для учнів розкрито в статті О.Шевчук і Н.Побірченко «Специфіка виховної діяльності колегії Павла Галагана (кінець XIX – початок XX ст.)» (2008) [50, с.88].

Значущим для нашого дослідження є навчальний посібник «Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття)» (2010), укладений авторським колективом українських учених за редакцією О.Сухомлинської, В.Курила. У розділах учені М.Антонець, Н.Антонець (Н.Копиленко), Л.Березівська, Л.Бондар, Н.Дічек, В.Курило, О.Сухомлинська, Т.Філімонова, О.Шевчук побіжно торкаються окремих аспектів проблеми нашого дослідження: супровід літературних свят у школах; особливості проведення трудових свят у трудколонії ім. М. Горького; організаційні аспекти свят у школах-комунах [32, с.22, 25, 33, 51, 58, 68, 98, 231, 240, 257, 302, 338, 341, 345].

Деякі аспекти окресленої теми фрагментарно висвітлено в низці дисертаційних робіт істориків педагогіки. Так, Н. Побірченко у докторській дисертації «Педагогічна і науково-просвітницька діяльність громад в контексті суспільного руху Наддніпрянської України (друга половина XIX – початок XXст.)» (2000) розкриває проблеми родинного виховання в художній спадщині громадівців, зокрема звертає увагу на проведення свят для дітей та показує вплив етнокультурних родинних традицій на виховання особистості [40].

Л.Ніколенко у кандидатській дисертації «Теоретичні засади навчання і виховання молодших школярів у педагогічній спадщині Я.Ф.Чепіги» (2000) проаналізувала мету, завдання та зміст початкової освіти, дидактичні принципи початкового навчання і, зокрема, наголошує на формуванні в школярів духовності, завдяки проведенню шкільних свят [36, с.89, 91].

О.Кірдан у кандидатському дисертаційному дослідженні «Виховні функції класного керівника в навчальних закладах України (середина XIX – початок XXст.)» (2002) висвітлила форми виховної роботи класних наставників та наглядочок у навчальних закладах різного типу, зокрема звернула увагу на особливості проведення в гімназіях Київського учбового округу урочистих актів, літературно-музичних вечорів [21, с.80–86].

Н.Антонець у кандидатській дисертації «Педагогічна діяльність Спиридона Черкасенка в контексті руху за національну освіту (1906–1940)» (2004), аналізуючи погляди діяча на проблеми освіти та виховання, висвітлює те значення, яке надавав педагог шкільному святу як засобу виховання в дітях почуття і розуміння краси, свідомої пошани до рідного письменства та його діячів [3, с.146, 147, 148].

У цьому ж році Н.Колядою була захищена кандидатська дисертація на тему «Розвиток недільних шкіл в Україні (друга половина XIX – початок XXст.)» (2004), в якій розглянуто виховну роботу в недільних школах, зокрема організаційні аспекти та особливості проведення різноманітних

благодійних акцій і культурно-освітніх заходів: вистав, літературно-музичних вечорів, концертів тощо [22, с.109–113].

О.Михайличенко у докторській дисертації «Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст.» (2007) обґрунтував теоретичні засади музичного виховання в закладах освіти, розкрив його зміст і поверхово торкнувся проблеми шкільного свята, зокрема змістовно-організаційних аспектів та особливостей проведення музично-вокальних вечорів вшанування заслужених діячів культури [31].

Окремі питання досліджуваної теми побіжно висвітлено у ряді дисертаційних робіт з історії України. Так, М.Смольницька в кандидатській дисертації «Колегія Павла Галагана в національно-культурному житті України (1871–1920 рр.)» (2006), розкриваючи виховний процес Колегії, описує один із способів спілкування колегіатів з учнями інших навчальних закладів – це літературно-музичні і театральні вечори [44, с.126, 143].

Л.Дояр у дисертації «Становлення системи морально-політичного виховання в УСРР (1921–1925 рр.)» (2006) дослідила процес становлення і функціонування системи морально-політичного виховання серед різних суспільних класів, верств і груп населення (партійно-комуністичної, робітничої, селянської, жіночої, дитячої), зокрема, зазначила про морально-політичне виховання молоді засобом свят [15].

Л.Малоока у дисертаційній роботі «Історична еволюція масових свят українців» (2006) уточнила понятійний апарат дослідження («свято», «масове свято», «звичай»); комплексно проаналізувала основні дохристиянські свята українців; виявила особливості впливу християнізації на еволюцію обрядової сфери України; узагальнила досвід масового свята в Україні за радянських часів [28].

Отже, здійснивши історіографічний огляд проблеми, ми виявили, що в різні періоди розвитку історико-педагогічної науки досліджувались проблеми виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України. Проте історію розвитку шкільного свята висвітлено побіжно.

Джерельна база дослідження характеризується залученням значної кількості джерел, різноманітних за походженням. Вони містять різнобічні відомості про формуючі процеси в сфері загальноосвітньої школи, зокрема про організацію шкільних свят. Серед них домінують інформаційні повідомлення, циркуляри, директиви, обіжники, накази Міністерства народної освіти Російської імперії (далі – МНО), Генерального секретаріату освіти (ГСО), Міністерства народної освіти Української Народної Республіки (МНО УНР), а також попечителів, керівників учбових закладів, комісарів народної освіти про впорядкування свят, літературно-музично-вокальних ранків, вечірок у загальноосвітній школі.

Змістовний матеріал щодо організації та проведення свят у навчальних закладах по губерніях подано в «Настольных книгах...», які видавалися щороку [34]. Циркуляри, розпорядження, положення про влаштування шкільних свят, розваг для дітей, які щомісячно видавалися Управлінням учбового округу, укладено О. Лаурсоном в окреме видання «Справочная книга для учебных заведений и учреждений ведомства Министерства народного просвещения» (1911) [26].

У щорічних виданнях «Огляд початкової народної освіти в Київській губернії...» за певні роки висвітлюється звітність по школах, у тому числі й про проведення літературних ранків, вечорів [37]. Почесне місце серед звітних даних, які допомагають більш глибоко зрозуміти суть і сам зміст шкільних свят, займають земські видання («Отчет о земских школах и земских внешкольных просветительных мероприятиях в Киевской губернии...», «Отчет о земских школах и земских внешкольных просветительных мероприятиях в Каневском уезде Киевской губернии...») [38]. У звітах про стан навчальних закладів («Звіт про стан Житомирської гімназії за 1874–1875 н. р.», «Звіт про стан Київського реального училища за 1889–1895 рр.», «Звіт про стан церковних шкіл Волинської єпархії за 1902–1903 н. р.») досліджуваного періоду є короткі відомості щодо проведення в них свят [20].

Вагомий пласт історії шкільництва і теоретико-практичний матеріал про влаштування свят у церковнопарафіяльних школах представлено у виданнях Київської єпархії за окремі роки. Цій проблемі присвячено видання М.Белогорського «Отчёт о состоянии церковных школ Киевской епархии» (1911) [7].

Значущими джерелами для вивчення діяльності загальноосвітніх шкіл України, зокрема проведення свят для учнів, є такі видання, як «Памятная книжка Киевской городской училищной комиссии...» за окремі роки [39].

Істотний інтерес становить «Ежегодник коллегии Павла Галагана с 1 октября 1896 г. по 1 октября 1897 г.» (1897), виданий Міністерством народної освіти, в якому описано стан шкільництва імперської доби, особлива увага приділяється навчально-виховному процесові в колегії. У книзі поверхово висвітлено організаційні та змістові аспекти свят [18]. У другому виданні за редакцією директора колегії П. Галагана А. Степовича «25-летие коллегии Павла Галагана в Киеве (1 октября

1871 г. – 1 октября 1896 г.) с портретами, рисунками, планами» (1896) розповідається про історію створення цього приватного закладу, висвітлюється навчально-виховний процес у ньому [14].

Для вивчення історії шкіл Київської губернії та методики проведення свят у навчальних закладах важливе значення мають праці: «Літопис Імператорської Олександрівської Київської гімназії...» за окремі роки, «Ювілейне свято церковнопарафіяльних шкіл Київської єпархії» та інші [27; 7]. Значним є багатотомник «Столетие Киевской первой гимназии (1809–1811–1911)» (1911), виданий МНО, в якому висвітлено історію гімназії та виховний процес, зокрема влаштування свят для учнів [45].

Важливу інформацію щодо проведення свят у загальноосвітніх школах (20-ті роки ХХ ст.) подано в Бюлетенях Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (ВУЦВК), Народного комісаріату освіти Української Соціалістичної Радянської Республіки (Наркомос УСРР) [10, с.19].

Основними документальними джерелами нашого наукового дослідження стали матеріали 32 фондів 7 державних архівів України. Найповніше розкрито організаційні особливості проведення свят та відтворені деякі програми дійств у справах фондів Державного архіву міста Києва (Держархів м. Києва), зокрема, у таких фондах: № 77 – Київська 8-ма чоловіча гімназія; № 78 – Києво-Печерська гімназія; № 82 – Приватна жіноча гімназія М. І. Левандовської; № 83 – Приватна жіноча гімназія С.В.Ігнат'євої; № 85 – Приватна жіноча гімназія В.А.Короткевич (Жеребцевої); № 86 – Приватна жіноча гімназія Є.С.Євсєєвої; № 94 – Київське 1-ше комерційне училище; № 95 – Київське реальне училище; № 108 – Київська Імператорська Олександрівська гімназія; №109 – Київське Олександрівське ремісниче училище; № 145 – Приватна жіноча гімназія А.Т.Дучинської; № 152 – Київське ремісниче приходське училище № 47; № 180 – 1-ша Київська чоловіча гімназія; № 182 – 6-та Київська чоловіча гімназія; № 185 – Колегія Павла Галагана.

Значну базу дослідження окресленої проблеми утворили документи ЦДАВО України за 1917–1919 рр., це такі фонди: № 166 – Народний комісаріат освіти УСРР; № 2201 – Міністерство освіти Української держави; № 2581 – Народне міністерство освіти УНР; № 2582 – Міністерство освіти УНР; особовий фонд № 3889с – С.Ф.Русова. В основному в цих джерелах містяться циркуляри, обіжники, накази (МНО, комісарів народної освіти, керівників навчальних закладів) про влаштування в навчальних закладах свят, що сприяли національному вихованню учнів.

У документах ЦДАУ директиви, накази про проведення шкільного свята містяться у фонді № 707 – Управління попечителя Київського учбового округу. У Державному архіві Хмельницької області (Держархів Хмельницької обл.) в окремому фонді зібрано постанови Подільського губвиконкому щодо проведення в серпні 1920 р. дитячого свята у м. Кам'янець-Подільському та повіті (фонд № 5 – Постанови Подільського губвиконкому); Державному архіві Вінницької області (Держархів Вінницької обл.) збереглися дані про святкування 300-річчя царювання Дому Романових у школах Подільської губернії, зокрема в Могилів-Подільській чоловічій гімназії (фонд № 74 – Могилів-Подільська чоловіча гімназія).

У дослідженні використано широкий спектр публікацій в періодичних виданнях («Народное образование», «Світло», «Вільна українська школа», («Шлях освіти», «Радянська освіта», «Радянська Україна», «Вісті», «Літературна газета») розглядуваного періоду, де розкрито організаційно-змістові аспекти, види, суть і значення окремих шкільних свят [9, с.342–346; 30, с.56–61; 16; 8, с.332–335; 17, с.311–317; 11, с.48–49].

В окреслений період педагоги, освітні діячі в своїх працях (брошури, книги тощо) порушували питання, що стосувалися окремих аспектів організації, змісту шкільних свят, їх виховного значення для дитини. Книга Я.Абрамова «Наши воскресные школы: их прошлое и настоящее» (1900) – одна з перших праць, де висвітлено організаційні підходи та змістові аспекти свят у недільних школах, зокрема, у Харківській приватній недільній школі Х.Алчевської [1]. Український педагог Х. Алчевська в книзі «Передуманное и пережитое: дневники, письма, воспоминания» (1912) у руслі висвітлення власного педагогічного досвіду розкрила організаційні аспекти та особливості проведення свят у недільній школі, у тому числі на національних засадах [2].

Зазначимо про підручник видатного українського педагога Я.Чепіги «Азбука трудового виховання й освіти. Основи організації трудової школи з методологією початкового навчання» (1922). У цій праці, в розділі «Прикраси школи. Шкільні свята», педагог розкрив суть і значення трудових свят для дитини, а також звернув увагу на їх організаційні аспекти [49].

Таким чином, в окреслений період видатні педагоги, освітні діячі у своїх працях фрагментарно розглядали окремі питання розглядуваної проблеми.

Висновки... Історіографічний аналіз літератури з теми дослідження дав можливість установити, що лише з другої половини 80-х років ХХ ст. з'являються праці сучасних українських учених про історію української школи, національне виховання учнів, де лише побіжно згадуються деякі аспекти розглядуваної проблеми.

У процесі дослідження систематизовано й класифіковано його джерела. Для з'ясування організаційних і змістових аспектів шкільних свят у загальноосвітніх навчальних закладах досліджуваного періоду використовувались справи фондів Держархіву Вінницької області, Держархіву м. Києва, Держархіву Хмельницької області. Законодавчу базу окресленого періоду висвітлено в документах ЦДАВО України і ЦДІАК України. У деяких виданнях МНО другої половини XIX – початку XX ст. («Настольная книга...», «Памятная книжка...», «Ежегодник...») висвітлено особливості організації та проведення шкільних свят по губерніях.

На сторінках періодичної преси розглядуваного періоду, у монографіях і брошурах педагоги, учені висвітлювали проблеми організації, змісту шкільного свята та його впливу на виховання учнів.

Потребують вивчення такі історико-педагогічні проблеми, як генеза ідей про шкільне свято в зарубіжній педагогічній думці; зарубіжний досвід організації і проведення шкільних свят тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Абрамов Я. В. Наши воскресные школы. Их прошлое и настоящее / Я. В. Абрамов. – СПб. : [б. и.], 1900. – 351 с.
2. Алчевская Х. Д. Передуманное и пережитое. Дневники, письма, воспоминания / Х. Д. Алчевская. – М. : Тип. Сытина, 1912. – 467 с.
3. Антоненко Н. Б. Педагогічна діяльність Спиридона Черкасенка в контексті руху за національну освіту (1906–1940) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Антоненко Наталя Борисівна. – К., 2004. – 221 с.
4. Бабіна О. І. Окремі особливості виховного процесу в гімназіях кінця XIX – початку XX ст. / О. І. Бабіна // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. праць / КДЛУ. – К., 2001. – Вип. 15. – С. 54–56.
5. Березівська Л. Д. Освітньо-виховна діяльність Київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – початок XX ст.) / Л. Д. Березівська – К. : Молодь, 1999. – 191 с.
6. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : [моногр.] / Л. Д. Березівська. – К. : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
7. Белогорский Н. Отчёт о состоянии церковных школ Киевской епархии в 1910 – 1911 учебном году / Н. Белогорский. – К. : [б. и.], 1912. – 68 с.
8. Биба О. Свято насадження та охорони дерев / О. Биба // Вільна укр. шк. – 1918. – № 10. – С. 332–335.
9. Боравский М. Школьные праздники в церковно-приходских школах Уманского уезда Киевской епархии в 1902 г. / М. Боравский // Нар. образование. – 1903. – № 4. – С. 342–346.
10. Бюлетень НКО УСРР. – 1927. – 16-23 квіт. – 19 с.
11. Волобуїв П. Методи освітньої роботи. Жовтневе свято в сільській школі / П. Волобуїв // Шлях освіти. – 1925. – № 10. – С. 48–52.
12. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – К. : А.П.Н., 2002. – 224 с.
13. Даниленко В. М. Володимир Дурдуківський – педагог, критик, громадський діяч (1874–1938) / В. М. Даниленко, А. А. Кравченко. – К. : Ніка-Центр, 2000. – 72 с.
14. Двадцятипятилетие коллегии Павла Галагана в Киеве (1 октября 1871 г. – 1 октября 1896 г.) с портретами, рисунками, планами / под. ред. А. И. Степовича. – К., 1896. – 338 с.
15. Дояр Л. В. Становлення системи морально-політичного виховання в УСРР (1921–1925 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Дояр Лариса Василівна. – Д., 2006. – 238 с.
16. Дурдуківський В. Матеріали для шкільних ранків і вечірок в пам'ять Тараса Шевченка / В. Дурдуківський // Вільна укр. шк. – 1918. – № 7. – С. 145–156.
17. Дурдуківський В. Шевченківська школа – Шевченкові (З досвіду Київської 1-ї трудової школи ім. Т. Шевченка) / В. Дурдуківський // Рад. освіта. – 1924. – Ч. 3–4. – С. 311–318.
18. Ежегодник коллегии Павла Галагана с 1-го октября 1896 г. по 1-е октября 1897 г. – К. : [б. и.], 1897. – 354 с.
19. Зайченко І. В. Проблеми української національної школи у пресі (друга половина XIX – початок XX ст.) / І. В. Зайченко ; за ред. М. Д. Ярмаченка. – Л., 2002. – 344 с.
20. Звіт про стан Житомирської чоловічої гімназії за 1874/75 н. р. – Житомир : [б. в.], 1876. – 96 с. Звіт про стан Київського реального училища за 1889 – 1895 рр. / упоряд. І. П. Матченко. – К. : [б. в.], 1896. – 141 с. Звіт про стан церковних шкіл Волинської епархії за 1902/03 н. р. – Житомир : [б. в.], 1904. – 86 с.
21. Кірдан О. Л. Виховні функції класного керівника в навчальних закладах України (середина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кірдан Олена Леонідівна. – Умань, 2002. – 225 с.
22. Коляда Н. М. Розвиток недільних шкіл в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Коляда Наталя Миколаївна. – Умань, 2004. – 241 с.
23. Коляда Н. М. Специфіка морально-духовного виховання особистості в недільних школах України (друга половина XIX ст. – початок XX ст.) / Н. М. Коляда // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнів, молоді : зб. наук. праць / Ін-т проблем виховання. – К., 2002. – Кн. II. – С. 192–197.
24. Копиленко Н. 70 літ тому / Н. Копиленко // Наша дитина. – 1989. – Лип. – С. 4.
25. Копиленко Н. Шкільна ялинка на Різдво / Н. Копиленко // Освіта. – 1991. – 4 січ. (№ 2). – С. 2.
26. Лаурсон А. М. Справочная книга для учебных заведений и учреждений ведомства Министерства народного просвещения / А. М. Лаурсон. – СПб. : [б. и.], 1911. – 311 с.
27. Летопись Императорской Александровской Киевской гимназии за 1911/12 гг. – К., 1912. – Т. 1. – 184 с.

28. Малоока Л. В. Исторична еволюція масових свят українців : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Малоока Лариса Василівна. – К., 2006. – 171 с.
29. Мельникова І. В. Свято праці в дореволюційній школі в Україні / І. В. Мельникова // Педагогіка : наук.-метод. зб. ; [редкол.: Ярмаченко М. Д.]. – К. : Освіта, 1993. – Вип. 32. – С. 89–95.
30. Михайлець Г. Ялінка в українській школі / Г. Михайлець // Світло. – 1911. – № 4. – С. 56–61.
31. Михайличенко О. В. Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Михайличенко Олег Володимирович. – Луганськ, 2007. – 340 с.
32. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курила. – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 444 с.
33. Нариси історії українського шкільництва: 1905–1933 : навч. посіб. : [О. В. Сухомлинська та ін.] ; [за ред. О. В. Сухомлинської]. – К. : Заповіт, 1996. – 304 с.
34. Настольная книга попечителя Киевского учебного округа. – К. : [б. и.], 1904. – Т. 3. – 252 с.
35. Національна доктрина розвитку освіти України / Журавський В. І. // Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. – К. : Ін Юре, 2003. – С. 345–366.
36. Ніколенко Л. Т. Теоретичні засади навчання і виховання молодших школярів у педагогічній спадщині Я. Ф. Чепіги : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ніколенко Лідія Тимофіївна. – К., 2000. – 238 с.
37. Огляд початкової народної освіти в Київській губернії за 1904 р., складений училищним відділом Київської губернської управи. – К. : [б. в.], 1907. – 154 с.
38. Отчёт о земских школах и земских внешкольных просветительных мероприятиях в Киевской губернии за 1911 – 1913 гг. – К. : [б. и.], 1913. – 152 с. Отчёт о земских школах и земских внешкольных просветительных мероприятиях в Каневском уезде Киевской губернии за 1914 г. – Канев : [б.и.], 1914. – 135 с.
39. Памятная книжка Киевских городских училищ на 1907 г. – Умань : [б. и.], 1907. – 305 с.
40. Побірченко Н. С. Педагогічна і науково-просвітницька діяльність громад в контексті суспільного руху Наддніпрянської України (друга половина XIX – початок XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Побірченко Наталія Семенівна. – К., 2000. – 479 с.
41. Пометун Е. И. Школьное историческое образование в Украине: пути развития и проблемы / Е. И. Пометун. – Луганск : Изд. Вост.-укр. гос. ун-та, 1995. – 200 с.
42. Ревуцький В. По обрію життя. Спогади / В. Ревуцький. – К. : Час, 1989. – 344 с.
43. Сесак І. В. Освіта на Поділлі. У 2 ч. Ч. II. Середні навчальні заклади Поділля у другій половині XIX – на початку XX ст. / І. В. Сесак. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 1999. – 184 с.
44. Смольницька М. К. Колегія Павла Галагана в національно-культурному житті України (1871-1920 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Смольницька Мирослава Костянтинівна. – К., 2004. – 402 с.
45. Столетие Киевской первой гимназии (1809 – 1811 – 1911 г.г.) – К. : [б. и.], 1911. – Т. 1. – 214 с.
46. Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. : у 2 кн. / за ред. О.В.Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 1. – 624 с. ; Кн. 2. – 552 с.
47. Фомін В. Організація літературно-музичних вечорів як чинника формування естетичної культури шкільної молоді (другої половини XIX – початку XX століття) / В. Фомін // Теорія і методика навчання та виховання : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т. – Х., 2007. – Вип. 18. – С. 167–172.
48. Чепіга (Зеленкевич) Я. Ф. Вибрані педагогічні твори : навч. посіб. / Я. Ф. Чепіга (Зеленкевич) ; [упоряд., наук. ред. Л. Д. Березівська] ; Ін-т пед. АПН України. – Х. : ОВС, 2006. – 328 с.
49. Чепіга Я. Соціальне виховання як елемент трудової школи. Форми соціального виховання. Прикраси школи. Шкільні свята / Я. Чепіга // Азбука трудового виховання й освіти. Основи організації трудової школи з методологією початкового навчання : підруч. для працівників різ. установ соц. виховання, студ. ін-тів нар. освіти і учнів пед. шк. – К. : Держ. вид-во, 1922. – 147 с.
50. Шевчук О. Специфіка виховної діяльності колегії Павла Галагана (кінець XIX – початок XX ст.) / О. Шевчук, Н. Побірченко // Наука, освіта, суспільство очима молодих : матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих науковців, (Рівне, 15-16 трав. 2008 р.) / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2008. – С. 87–88.

Аннотація

В.В.Олейник

Школьный праздник как средство воспитания учеников в общеобразовательной школе Украины (вторая половина XIX ст. – 20-е годы XX ст.): историография и источники исследования

В статье сделан научный анализ историографии и источников исследуемой проблемы – школьный праздник как средство воспитания учеников в общеобразовательной школе Украины второй половины XIX в. – 20-х годах XX в. Исследование характеризуется вовлечением значительного количества источников, различных по происхождению.

Ключевые слова: *школьный праздник, историографический анализ, историографический обзор проблемы, источники исследования, история школ, общеобразовательные учебные заведения, учебно-воспитательный процесс, воспитание школьников, содержательно-организационные аспекты, особенности проведения праздников.*

Summary

V.V.Oliynyk

School's Holiday as Means of Upbringing of Pupils in the Secondary School of Ukraine (Second Half of XIX Century – 20th of XX Century): Historiography and Sources of Research

The article analyzes the scientific historiography and sources of research problem – school holiday as a means of educating students in a secondary school in Ukraine the second half of the nineteenth century – 20 years of the

twentieth century. The source base of the research is characterized by the involvement of a large number of sources of different origin.

Key words: school holiday, historiographical analysis, historiographical overview of the problem, sources of research, history of schooling, secondary education, the educational process, education of pupils, content and organizational aspects, especially the holidays.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК 371/37.02

С.С.ОСТАПЧУК,

старший викладач, аспірантка
(м.Київ)

Оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній педагогічній теорії й практиці кінця XIX – 40-х років XX ст.: історіографія та джерела дослідження

У статті аналізується сучасна історіографія та джерела малодослідженої проблеми – оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній педагогічній теорії й практиці кінця XIX – 40-х років XX ст. Для виявлення суті, форм, видів, критеріїв, функцій, методів оцінювання успішності учнів у початкових та середніх навчальних закладах досліджуваного періоду систематизуються й узагальнюються джерела, а саме: нормативно-правові документи, періодичні видання кінця XIX – 40-х років XX ст., звіти, брошури, посібники педагогів, освітніх діячів.

Ключові слова: оцінювання навчальних досягнень учнів, шкільна оцінка, історіографія, джерельна основа.

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сучасному етапі реформування системи загальної середньої освіти важливим є удосконалення навчально-виховного процесу, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, духовно-морального розвитку особистості. У Національній доктрині розвитку освіти (2002) підкреслено, що мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для формування особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства [43, с.346]. Складовою процесу навчання є оцінювання знань школярів. З огляду на це педагогічна оцінка є невід'ємним та багатоаспектним компонентом навчального процесу.

Проблема оцінювання навчальних досягнень учнів є однією з таких, що не втрачає гостроти з часом. Вона актуальна й нині, коли школа бореться за впровадження особистісно орієнтованого підходу до навчання та підвищення якості освіти й об'єктивності оцінювання.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз сучасної української історіографії та джерел дослідження проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняній педагогічній теорії й практиці кінця XIX – 40-х років XX ст.

Виклад основного матеріалу... Історіографічний аналіз дає підстави стверджувати, що проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів торкалися в багатьох дослідженнях сучасні українські вчені, зокрема, у висвітленні таких питань: основні підходи до навчання школярів у вітчизняній педагогічній думці (Л.Бондар, Л.Голубнича, О.Гур'янова, Н.Дічек, І.Скоропад, С.Стрілець та ін.); діяльність загальноосвітніх навчальних закладів в Україні кінця XIX – початку XX ст. (Л.Березівська, Л.Бондар, Н.Дічек, В.Курило, О.Сухомлинська, О.Шевчук та ін.); форми, система оцінювання знань учнів у загальноосвітній школі другої половини XIX – початку XXст. (В.Багринець, О.Гур'янова, І.Каневська, В.Кравець, А.Предик, Ю.Руденко, В.Скалозуб, В.Тригубенко, С.Чупахіна, В.Яценко та ін.); оцінювання навчальних досягнень учнів середніх закладів освіти в Україні (друга половина XIX століття) (О.Біляковська, С.Рукасова та ін.) [64; 5; 8; 57; 60; 42; 10; 11; 2; 9; 24; 27; 46; 56; 62; 63; 69; 71; 3; 53].

У цих працях (статтях, посібниках, дисертаціях тощо), що з'явилися наприкінці 90-х років XX ст. – на початку XXI ст., розглядаються історичні факти й події про розвиток початкових та середніх навчальних закладів кінця XIX – 40-х років XX ст., зокрема, фрагментарно форми, види, критерії та методи оцінювання навчальних досягнень учнів у шкільній практиці [62; 27; 71; 10; 64; 42; 63; 2; 56; 24]. Охарактеризуємо деякі з них у руслі досліджуваної нами проблеми.

Академік В.Кравець у навчальному посібнику «Історія української школи і педагогіки» (1994) побіжно розкриває методи оцінювання знань учнів у загальноосвітній школі України у 1918 – 1920 рр., звертає увагу на зміст педагогічних оцінок. Автор характеризує форми оцінок, чотирибальну